

KONFERENCIJA:
MEDIJI U REGIONU IZMEĐU SENZACIONALIZMA I OPSTANKA
(PRITISCI, UCJENE I BUDUĆNOST – On The Record)

12.05.2017. godine, u banjalučkom hotelu "Bosna", u organizaciji Friedrich -Ebert -Stiftung BiH i udruženja "BH novinari", održana je konferencija: Mediji u regionu između senzacionalizma i opstanka (Pritisци, ucjene i budućnost - On The Record). Rad konferencije organizovan je u okviru tri panela:

Panel I: "Postčinjenično doba - senzacionalizam ispred argumenata",

Panel II: "Mediji pod opsadom politike i oglašivača",

Panel III: "Budućnost štampe u regionu".

Panelima su moderirali, u formi otvorenog razgovora, moderatori Vladimir Šušak, novinar i urednik na BHTV i Žarko Marković, novinar Kluba "BH novinari" Banjaluka. Komentatori u diskusijama bili su: Dejan Lučka, direktor Banjalučkog centra za ljudska prava i Ljupko Mišeljić, student Komunikološkog fakulteta.

Konferenciju je otvorio i prisutne pozdravio Marius Muller-Hennig, direktor Fondacije Friedrich Ebert BiH, koji je ukazao na značaj novinara i njihove profesije za razvoj tranzicionog društva kakvo je bosanskohercegovačko. On smatra posebno zabrinjavajućim jedan od rezultata istraživanja vezanog za slobodu medija, u čijem sprovođenju je učestvovala Fondacija Friedrich Ebert BiH. Prema tom podatku čak četvrtina građana BiH smatra opravdanim fizičke napade na novinare. To upućuje na nizak stepen kulture bosanskohercegovačkog društva, kao i na loš položaj novinara u istom. Senzacionalizam se postavlja ispred argumentacije, što zahtijeva odlučniju borbu u odbranu osnovnih postulata novinarstva.

Učesnici prvog panela: "Postčinjenično doba - senzacionalizam ispred argumenata", bili su: Đorđe Vuković, profesor na Fakultetu političkih nauka iz Banjaluke, odsjek za politikologiju, Mladen Mirosavljević, profesor javnog mnjenja sa Banjaluka College-a i Milkica Milojević, članica Upravnog odbora "BH novinari" i novinarka "Blica". Vladimir Šušak inicirao je nekoliko pitanja: ko su oni koji šire senzacionalizam, ko ima koristi od toga, kako publika reaguje na takve pojave, zašto se pojavljuju cenzure i autocenzure itd. Đorđe Vuković, sa potpunim ubijeđenjem, navodi da je postčinjenično doba stiglo. Kao dokaz toj tvrdnji, navodi činjenicu da novinari ne vide kao standarde svoje profesije: istinu, objektivnost, sistem vrijednosti i kriterijume. U odsustvu te težnje, na scenu stupaju razni botovi, dronovi, internet manijaci, marketing stručnjaci i drugi nusproizvodi novog doba. Jasno je da činjenice više ne utiču na javno mnjenje i stavovi javnosti se više ne formiraju na osnovu informacija. Stoga, možemo zaključiti da više ne postoji javno mnjenje, nego rulja, masa, gomila, svjetina koja ne razlikuje dobro od lošeg, istinu od laži, nego samo teži senzaciji i senzacionalizmu, naglasio je Vuković.

Na pitanje da li je istina izgubila vrijednost, odgovara profesor Mirosavljević koji se pita šta je zapravo istina. Mnogi svjetski procesi su zasnovani na lažima (napad na Irak i dr.). Čak i kad se otkrije da je u pitanju bila laž, učesnici procesa ne snose nikakve posljedice. Pri tome, mediji služe kao jedna od poluga interesnih grupa velikih zemalja i organizacija i svoje djelovanje usmjeravaju u tom pravcu. Zbog toga, ne treba senzacionalizam smatrati proizvodom ovih prostora i ovih medija, nego ga tretirati jednim trendom koji ima globalni karakter i u kojem istina nije jedan od dominantnih kriterijuma.

Na pitanje da li postoji i kolika je odgovornost novinara u navedenim procesima odgovara Milkica Milojević. Novinari treba da budu arbitri, sito koje treba da propušta istinu, a zadržava stavove, spinove, laži i ostale nusprodukte. Da li se oni stvarno tako ponašaju ili djeluju u skladu sa drugim interesima, pitanje je na koje je teško dati odgovor. S druge strane, publika voli lako "probavljive" informacije i vijesti i svaki dan teži da dobije novu porciju istih. Političari su prepoznali takvu njihovu potrebu i veoma je uspješno zadovoljavaju.

Da li postoji ozbiljno novinarstvo u BiH i ko je taj ko se može izboriti za ozbiljno novinarstvo? Da li je profit osnovni pokretač rada medija? Koliko vlasnici medija utiču na uređivačku politiku? Da li se senzacionalizam može usmjeriti u prave svrhe? Ovo su samo neka od pitanja na koja je teško odgovoriti. Pritisci na novinare dolaze sa svih strana, među novinarima vladaju apatija i bezvoljnost, robovanje ukusima publike. Istina je postala nevažna jer više ne postoji moć istine. Moć je danas na drugom mjestu. Zbog toga je veoma teško biti novinar u atmosferi straha, neizvjesnosti, siromaštva i prisile. Jedan od dodatnih problema koji otežava poziciju novinara je nepostojanje kolegijalnosti, saradnje među kolegama. Niko nije spreman reći kolegi da griješi, tražiti poštovanje pravila struke, držati se kodeksa novinarstva itd.

Šta je rješenje za izlazak iz ovakve situacije i poboljšanje statusa novinara? Do svakog poboljšanja dolazi se borbom, a energija za borbu mora doći iznutra, od novinara. Sloboda nikad nije poklanjana i bolji život nikad nije došao sam po sebi. Možda je trenutni momenat prilika za buđenje novinara, jer moć vladajuće strukture opada, a nova struktura koja će preuzeti vlast još nije na vidiku. U tom procesu borbe, novinarima je potrebna pomoć svih slojeva civilnog društva, koji trenutno nisu aktivni.

U drugom panelu: "Mediji pod opsadom politike i oglašivača" govorili su Suzana Rađen-Todorić, urednica Informativnog programa BN televizije iz Bijeljine, Vlatko Vukotić, urednik Informativnog programa Alternativne televizije iz Banjaluke, Dragoljub Petrović, glavni urednik lista "Danas" iz Beograda, Avdo Avdić, novinar portala zurnal.info i Siniša Vukelić, direktor i odgovorni urednik poslovnog portala "capital.ba". Suzana Rađen-Todorić navodi da je veoma teško raditi u uslovima kada ne možete dobiti mišljenje druge strane (predstavnic Saveza nezavisnih socijaldemokrata ne saraduju sa BN televizijom). BN televizija je već dugo na udaru vlasti, što utiče na oglašivače. U takvim okolnostima, šund i kič emitovan na kanalu BN music je spasio BN televiziju. Rađen-Todorić navodi da je veoma teško oduprijeti se pritiscima i trulim kompromisima, ali ipak smatra da novinar ne smije sebi dozvoliti da bude kupljen bez obzira na cijenu koja mu se nudi.

Slična situacija kao sa BN televizijom je i sa beogradskim listom "Danas". Javna preduzeća otkazuje ugovore, bojeći se reakcije vlasti koja je potpuno potčinjena jednoj osobi. Srbija trenutno živi u atmosferi straha, jer sve što nije po volji vladajuće partije, ima šansu da bude ukinuto.

Vlatko Vukotić vidi cenzuru i autocenzuru kao velike probleme novinarstva u BiH. Veliki broj novinara tretira novinarstvo kao prolaznu fazu do uhljebljenja u javnim institucijama. Ljudi su nespremni da rade, da ismijavaju stvari koje treba da budu ismijane, da stave potpise ispod kritičkih tekstova. Njegov najveći izazov, kao urednika informativnog programa, je kako motivisati mlade ljude da se posvete višem cilju, a ne samo pukom zarađivanju plate.

Odnos novinara sa vlasnicima medija je često problematičan jer imaju različite ciljeve. U takvim okolnostima, kad je profit jedini mjerljiv i prihvatljiv rezultat, teško je baviti se istraživačkim novinarstvom na način kako to žele Avdo Avdić i Siniša Vukelić. Kao rezultat takvih odnosa novinara i vlasnika nastala je fraza koju često koriste vlasnici medija: "Ja finansiram tvoju slobodoumnost".

Opšti je zaključak da su mediji većinom pod nečijom kontrolom, da li vlasti ili pojedinačnih osoba, tajkuna. U takvim relacijama, mediji moraju raditi za interese "više sile", kako bi opstali, što ih dodatno udaljava od objektivnosti, istine, pravednosti, standarda, kriterijuma i sl. Poseban problem je kada se sve navedeno dešava u javnim medijima. Dok se god ne desi demokratizacija medija i rast profesionalizma u javnim medijima, novinarstvo će biti na niskim granama.

U trećem panelu: "Budućnost štampe u regionu" govorili su: Sandra Gojković-Arbutina, glavna urednica "Nezavisnih novina", Veljko Lalić, direktor i glavni urednik magazina "Nedeljnik" iz Beograda i Branislav Božić, dipisnik NIN-a iz Banjaluke. Učesnici panela su saglasni da se štampani mediji nalaze u krizi, potisnuti elektronskim medijima. Činjenica je da se štampani mediji veoma često gase. U posljednjoj godini, tiraž „Nezavisnih novina“ je pao za 20%. Istovremeno, sajt „Nezavisnih novina“ je pretvoren u portal, što je način rada cijelokupnog preduzeća usmjerilo u drugačijem pravcu.

Branislav Božić navodi činjenicu da su mediji neisplativi u svim zemljama koje nisu gusto naseljene, kakva je BiH. Novinari se moraju prilagođavati promijenjenim potrebama publike. Oni će u budućnosti morati da jave informaciju, da objasne šta ona znači i kakav uticaj može imati na druge pojave. Novinari koji budu u mogućnosti da se prilagode takvim promjenama, biće uspješni novinari. U prebankrotnom stanju, u kojem se većina medija trenutno nalazi, to će biti veoma teško ispuniti.

Veljko Lalić, kao osnovne prednosti „Nedeljnika“, navodi kvalitetne ljude i optimalan način rada. On vidi budućnost štampanih medija u periodičnom izvještavanju, jer je aktuelnost vijesti preseljena na društvene mreže. Na uspješnost medija može uticati pojava nekog velikog oglašivača, ili branše koja se ubrzano razvija, kao što je posljednjih godina slučaj sa pivarskom industrijom. Sada smo u fazi kada čekamo novi impuls.

Veliki je broj štampanih medija u ponudi u odnosu na veličinu tržišta. Da bi održali ili povećali tiraž, mediji teže „žutilu“, a tiraž je jedina referenca kada su oglašivači u pitanju. Zbog toga su sredstva u borbi za veći tiraž raznovrsna. Tiraž štampanih medija zavisi i od kupovne moći stanovništva. Npr., penzioneri su vjerni čitaoci novina, ali nisu u mogućnosti da kupuju novine svakodnevno.

U prošloj godini došlo je do promjene člana 10. Evropskog zakona o medijima, koji striktno reguliše urušavanje nečije reputacije u medijima. U novim okolnostima, mediji će morati voditi računa o kredibilitetu, kako svom, tako i osoba o kojim pišu.

Budućnost medija je u velikoj mjeri neizvjesna. Postoje prijedlozi da se štampani mediji dijele besplatno kako bi se povećao tiraž i na taj način privukli oglašivači, ali to je prijedlog koji zahtijeva dublje analize.

Značajni izazovi su pred medijima. Njima se može odoljeti predanim radom, profesionalizmom i konstantnom borbom za unaprjeđenje položaja novinara.

Boban Sašić